

УДК 330.34

Боришкевич І.І.,
аспірант*
ДВНЗ “Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника”

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Boryshkevych I.I.,
graduate student
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

THEORETICAL APPROACHES TO UNDERSTANDING OF THE ESSENCE OF THE DEVELOPMENT STRATEGY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Постановка проблеми. Розвиток національної економіки значною мірою залежить від стану та розвитку її аграрного сектору, основою якого є сільське господарство. Аграрний сектор України з потенціалом виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, є ланкою, що може стати локомотивом розвитку всієї економіки в державі, зокрема дати імпульс інвестиційному, технологічному та соціальному піднесенню.

Сучасне ринкове середовище в аграрній галузі України характеризується нестабільністю функціонування, зміною економічних параметрів, недостатнім розвитком продуктивних сил, непродуманою реорганізацією агропідприємств, що в кінцевому результаті призводить до негативних економічних наслідків у виробництві. У таких умовах головною умовою виживання виробників сільськогосподарської продукції є здатність пристосовуватись до умов нового середовища, тобто розвиватись у відповідності зі змінами. Тільки розвиваючись, підприємство може досягнути кінцевої мети свого існування, яка полягає в отриманні прибутку та досягненні очікуваного економічного ефекту.

Перспективні конкурентні можливості відкриваються для сільськогосподарських підприємств в різних ситуаціях, але для того, щоб ними скористатися, підприємство повинно мати розроблену стратегію свого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження теоретичних та практичних основ трактування та існування поняття “стратегія”, зокрема в аграрному секторі, присвячено багато наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як І. Ансофф, К. Ендрюс, Б. Карлофф, Дж. Майєр, Г. Стейнер, А. Дж. Стріклєнд, А. А. Томпсон, А. Чендлер, В. А. Василенко, О. С. Віханський, В. П. Горбулін, О. А. Князева, О. В. Кравченко, О. М. Супрун, С. В. Тивончук, С. О. Тивончук, О. Г. Шпикуляк, В. М. Якубів. Проте, як правило, дослідження даних питань розглядалось відокремлено, а не в комплексному та системному вираженні, що зумовлює необхідність подальшого додаткового дослідження сутності стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне обґрунтування та дослідження різних підходів до термінів “стратегія” та “стратегія розвитку сільськогосподарських підприємств”, окреслення її ролі, а також визначення характерних рис, що забезпечують успішне функціонування підприємства та досягнення ним поставлених цілей. Об’єктом дослідження є сільськогосподарські підприємства, а предметом дослідження виступає стратегія розвитку таких підприємств у сучасному суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні діяльність більшості сільськогосподарських підприємств направлена на досягнення короткострокових цілей через вирішення поточних завдань. При цьому належного розвитку не отримують соціальні, економічні, інвестиційні та інноваційні напрями. Спрямованість виробників сільськогосподарської продукції на ефективність в короткостроковому періоді проявляється у виснажуванні сільськогосподарських земель нераціональними сівозмінами, руйнуванні поверхневого шару ґрунту, забрудненні навколишнього середовища, невиправданні очікувань сільської громади, відсутності мотивації персоналу як основи ефективного розвитку підприємства та занепаді сільської інфраструктури в цілому. На противагу досвід зарубіжних країн свідчить про те, що підприємства, які зосереджені тільки на поточних

* Науковий керівник: Якубів В.М. – д.е.н., завідувач кафедри управління та бізнес-адміністрування

питаннях та проблемах, не мають перспектив для досягнення комерційного успіху у майбутньому. У зв'язку з цим, з метою реалізації перспективних конкурентних можливостей підприємств сільського господарства, кожне із них повинно розробити стратегію свого розвитку.

Слово "стратегія" походить від давньогрецьких слів "stratos" – "армія" та "agos" – "я керую". Відповідно, поняття "стратегія" первинно тлумачили "як мистецтво або наука ведення воєнних дій". Свідченням цього є давньокитайський трактат про військове мистецтво "Сунь-Цзи", датований V ст. до н. е. З грецької "strategy" перекладається як "уміння генерала". Цей термін первісно характеризував уміння керівника, яке він демонструє в процесі прийняття рішення [1, с. 23].

Увів поняття стратегії Олександр Македонський, який за допомогою вмілих стратегій завоював майже весь відомий на той час для європейця світ. Хоча інші військові історики твердять, що стратегію активно почав використовувати Чингісхан, зокрема, під час планування військових дій та проведення державної політики [2, с. 197].

У найзагальніших рисах історичні витоки стратегії свідчать про те, що генерали повинні були володіти мистецтвом передбачати хід боїв, вміти правильно використовувати наявні переваги, щоб здобути перемогу. Подібно до цього менеджери сільськогосподарського підприємства повинні передбачати "хід бою" свого підприємства на "полі бізнесу", щоб максимально ефективно спланувати стратегію розвитку підприємства та окреслити правильний вектор руху підприємства до успішного досягнення ним поставлених цілей.

У широкому значенні поняття "стратегія" вживається для позначення довгострокових заходів або підходів, як правило, стосовно підприємства. Крім використання поняття стратегії у військовій практиці, його вживання можна почути і в політиці як загальний план досягнення будь-яких (зазвичай великих, суспільно значущих) цілей. У лексиконі ділового управління воно стало вживатися для позначення того, що раніше називалося політикою, або діловою політикою [3, с. 96]. Усе це вказує на те, що стратегія є необхідною у різних сферах діяльності суспільства, тим самим підкреслюючи вагомість дослідження різних підходів до її розуміння.

Після закінчення Другої світової війни у США компанії RAND Corporation було доручено розробити нові технології та види озброєння. Герман Кан, який очолював RAND Corporation, запропонував метод мислення, що отримав назву "майбутнє-зараз" (future-now). Ідея цього методу полягала в тому, щоб за допомогою скурпульозного аналізу й творчої уяви скласти звіт, що міг би бути написаний людьми, які живуть у майбутньому [4, с. 9]. Це реальний приклад новітніх методів стратегічного планування.

Очевидно, що елементи стратегії були вперше виявлені ще у військовому мистецтві для перемоги у боях та досягнення лідерських позицій. Військові командувачі вбачали необхідність планувати свої подальші дії в довгостроковому періоді. Таким чином, вони досягали успіху і здобували свою беззаперечну могутність. Значно пізніше метод "майбутнє-зараз" почали використовувати у своїх технологіях американські компанії з метою утвердження своїх позицій на ринку та забезпечення конкурентоспроможності. Тобто розуміння та інтерпретація поняття стратегія, на нашу думку, було тісно пов'язано зі зміною структури мислення при виборі тієї чи іншої управлінської поведінки.

Концепцію стратегії вперше було розроблено в 1960-х рр. А. Чендлером, К. Ендрюсом, І. Ансоффом. Вони давали перші визначення основних положень стратегічного планування, хоча й прив'язувались до теорії інституціоналізму. Під стратегією вони розуміли певний набір правил, які необхідні для досягнення цілей підприємства. Зміст поняття стратегії змінювався під впливом економічного розвитку суспільства [5, с. 103].

За словами А. Дж. Стрікланда і А. А. Томпсона, "стратегія – це план управління підприємством, спрямований на зміцнення його позицій, задоволення потреб споживачів і досягнення поставлених цілей" [6, с. 11].

Г. Стейнер та Дж. Майер розглядають стратегію "як формування місії організації, її намірів і цілей, політики, програми та методів їхнього досягнення" [7, с. 36].

О. Віханський під стратегією розуміє "довгостроковий, якісно новий визначений напрямок розвитку, що стосується сфери, засобів і форм діяльності, системи відносин, а також позицій у зовнішньому середовищі, що обумовлює виконання поставлених цілей" [3, с. 88].

Цілком погоджуємось із твердженнями науковців, адже справді стратегія – це підприємство у майбутньому, з його економічним та фінансовим станом, а також план дій для прийняття ефективних рішень з метою досягнення очікуваного стану.

В економічній літературі виділяють також три підходи, які визначають сутність стратегії з різних сторін. Відповідно різні вчені досліджували поняття "стратегія" в певній галузі зазначеного підходу (рис. 1).

Аналіз поняття "стратегія" різних вітчизняних та зарубіжних вчених, показує, що різні точки зору в цілому дають доцільні змістовні трактування. Це є ознакою багатоаспектності, складності та плановості поняття "стратегія".

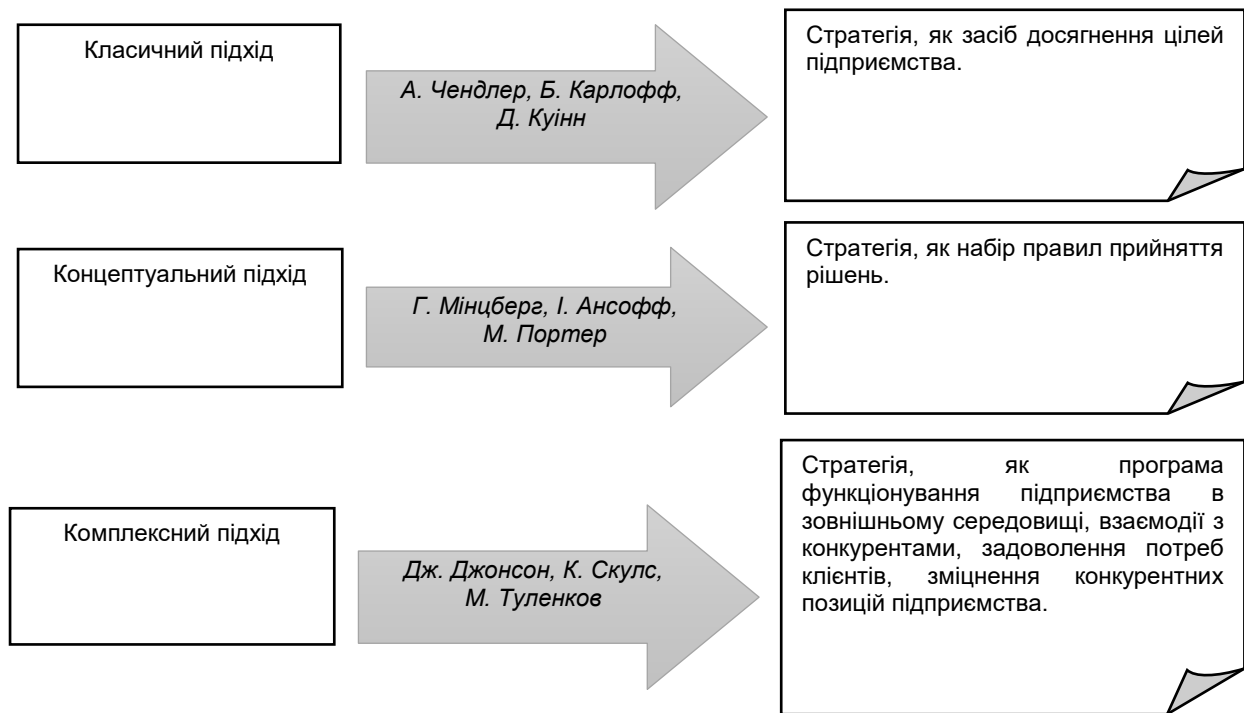


Рис. 1. Підходи до визначення сутності стратегії

Джерело: розроблено автором на основі [8].

Проаналізувавши наведені вище трактування, сформулюємо визначення "стратегія" для підприємства в сучасних умовах. Стратегія – це довгостроковий комплексний план розвитку підприємства, який включає в себе сукупність послідовних дій та рішень з метою досягнення поставлених цілей та зміцнення конкурентних переваг на ринку. Іншими словами, стратегія – це декларація, тобто певний набір правил, які в ідеалі повинні забезпечувати успішне досягнення основних довгострокових цілей та завдань підприємства, що в сукупності складають місію компанії; це довгострокова концепція розвитку підприємства, яка направлена на забезпечення конкурентних переваг в досягненні цілей та своєчасне реагування на виклики зовнішнього та внутрішнього середовища.

Професор В.М. Якубів з метою розробки реальної, корисної та конкурентоспроможної стратегії, спрямованої на забезпечення збалансованого розвитку села, селянства та сільського господарства, розглядає побудову інноваційної стратегії, під якою розуміє "інтегрований, системний план дій, спрямований на досягнення довгострокової мети і завдань розвитку об'єкта, що ґрунтується на новому, відмінному від попередніх підходів до побудови, організації й реалізації, для забезпечення вищої в порівнянні з аналогами результативності" [9, с. 106].

Зокрема, такі науковці, як О. Г. Шпикуляк, С. О. Тивончук, С. В. Тивончук, О. М. Супрун стверджують, що "інноваційний тип розвитку виробництва – це комплексне і безупинне відновлення виробництва з метою збільшення обсягів, на які сформовано попит, випуск якісних товарів, надання привабливіших послуг" [10, с. 111].

Узагальнюючи різні погляди на сутність і значення стратегічного планування, розуміємо, що стратегія розвитку сільськогосподарського підприємства – це інноваційний, цілеспрямований, детальний, впорядкований та довгостроковий план дій, що інтегрує в собі певний набір правил та орієнтирів, наукових досліджень і технологічних розробок через застосування "розумних програм" ("intelligent programs") та новітніх ІТ-технологій, які формують чітку лінію поведінки сільськогосподарського підприємства в напрямку поетапного досягнення поставлених цілей, задоволення потреб споживачів та отримання економічного і соціального ефекту, а також забезпечення сільськогосподарського зростання країни в цілому.

Запропоноване визначення комплексно та багатогранно характеризує необхідність формування та впровадження якісно нової інноваційної стратегії для розвитку сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах (рис. 2).

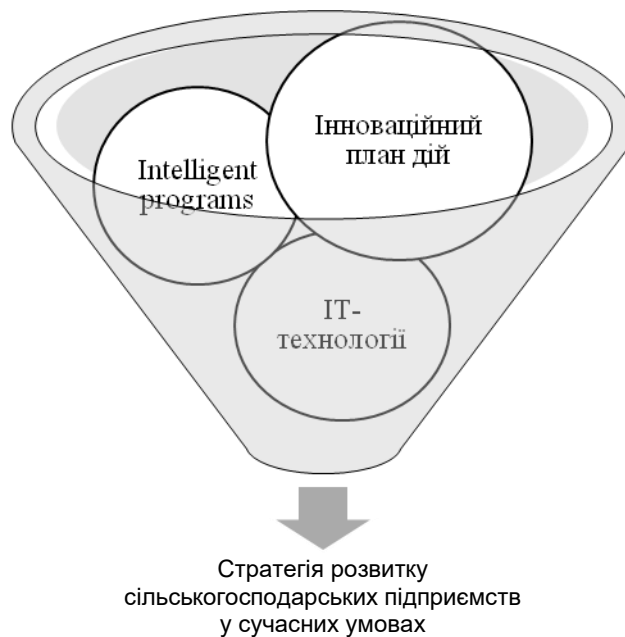


Рис. 2. Структура сучасної інноваційної стратегії сільськогосподарських підприємств

Джерело: розроблено автором.

Таким чином, з метою успішного функціонування сільськогосподарського підприємства на "полі сучасного бізнесу" необхідно розробити таку стратегію, яка включатиме наступні елементи:

- 1) інноваційний план дій, який передбачає формування такої стратегії, що уже на початковому етапі розвитку включає інноваційний вектор діяльності сільськогосподарського підприємства;
- 2) розумні програми ("intelligent programs"), які відповідають за наукові дослідження та технологічні розробки, зокрема використання на сільськогосподарському підприємстві сучасних технологій, таких як "mini-till", "no-till", "strip-till", селекції, мікророзшення, нанотехнологій тощо;
- 3) ІТ-технології, які передбачають використання сучасних систем інформаційних агротехнологій, таких як Global Positioning System (GPS), CORINEL and Cover (Coordination of Information on the Environment).

Висновки з проведеного дослідження. Отже, стратегія розвитку є важливою складовою у діяльності підприємств аграрного сектору. В кінцевому результаті стратегія повинна не тільки задовольняти цілі сільськогосподарського підприємства, а й забезпечувати соціальний ефект, тобто сприяти скороченню сільської бідності, надавати додаткові робочі місця, тим самим збільшуючи трудову зайнятість населення, а також забезпечувати сільськогосподарське зростання, що призводить до покращення економічного стану країни у нинішній ситуації.

Література

1. Василенко В. А. Стратегічне управління : навч. посіб. / В. А. Василенко, Т. І. Ткаченко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 240 с.
2. Doyle P. Marketing Management and Strategy / P. Doyle, P. Stern. – Pearson Education Limited, 2006. – 464 p.
3. Виханский О. С. Стратегическое управление : учебник / О. С. Виханский. – 2-ге изд., перераб. и доп. – М. : Гардарика, 1998. – 296 с.
4. Горбулін В. П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки : монографія / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.
5. Князева О. А. Стратегії управління послугами телекомунікаційних компаній в Україні / О. А. Князева, А. Д. Петрашевська, О. П. Франчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 4. Ч. 2. – С. 103-106.
6. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент: искусство разработки и реализации : пер. с англ. / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд. – М. : Банки и биржи, 1998. – 42 с.
7. Steiner G.A. Management Policy and Strategy: Text, Readings and Cases / G.A. Steiner, J.B. Miner. – New York: McMillan, 1977. – 1014 p.
8. Кравченко О. В. Поняття стратегії розвитку підприємства / О. В. Кравченко // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2010. – № 1 (22). – С. 267-272.
9. Якубів В. М. Концептуальні засади стратегії збалансованого розвитку аграрних підприємств / В. М. Якубів // Економіка АПК. – 2011. – № 4. – С. 104-107.

10. Етапність інноваційного процесу та оцінка ефективності інноваційної діяльності / О.Г. Шпикуняк, С.О. Тивончук, С.В. Тивончук, О.М. Супрун // Економіка АПК. – 2011. – № 12. – С. 109-116.

References

1. Vasylenko, V.A. and Tkachenko, T.I. (2003), *Stratehichne upravlinnia* [Strategic Management], tutorial, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine, 240 p.
2. Doyle, P. and Stern, P. (2006), *Marketing Management and Strategy*, Pearson Education Limited, 464 p.
3. Vikhanskiy, O.S. (1998), *Strategicheskoye upravleniye* [Strategic Management], *Gardarika*, Moscow, Russia, 296 p.
4. Horbulin, V.P. and Kachynskiy, A.B. (2010), "Strategic planning: decision of problems of national security", *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*, Kyiv, Ukraine, 288 p.
5. Kniازهva, O.A., Petrashevskaya, A.D. and Franchuk, O.P. (2015), "Strategies of managing telecommunications companies' services in Ukraine", *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, vol. 4 (2), pp. 103-106.
6. Thompson, A.A. and Strickland, A.J. (1998), *Strategicheskyy menedzhment: iskusstvo razrabotki i realizatsii* [Strategic Management: Concepts and Cases], *Banky i birzhi*, Moscow, Russia, 42 p.
7. Steiner, G.A. and Miner, J.B. (1977), *Management Policy and Strategy: Text, Readings and Cases*, McMillan, New York, USA, 1014 p.
8. Kravchenko, E.V. (2010), "The concept of enterprise development strategies", *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, no. 1 (22), pp. 267-272.
9. Yakubiv, V.M. (2011), "Conceptual principles of strategy of the balanced development of agrarian enterprises", *Mizhnarodnyi naukovo-vyrobnychiy zhurnal "Ekonomika APK"*, no. 4, pp. 104-107.
10. Shpykuliak, O.G., Tyvonchuk, S.O., Tyvonchuk, S.V. and Suprun, O.M. (2011), "Phasing innovation process and assessment of efficiency of innovative activity", *Ekonomika APK*, no. 12, pp. 109-116.

Рецензент : д.е.н., доцент, завідувач кафедри управління та бізнес-адміністрування ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника" В.М. Якубів